

Kompletní text závěrečné zprávy mimořádné synody biskupů

Úvod

1. Synoda biskupů sjednocených se Svatým otcem se obrací na všechny rodiny světa, s jejich radostmi, námahami i nadějemi. Pociťuje zejména povinnost poděkovat Pánu za štědrnou věrnost, s níž mnohé křesťanské rodiny odpovídají na své povolání a poslání. Dělají to s radostí a s vírou, i když jim rodinný život nejednou staví do cesty překážky, nepochopení a trápení. Tímto rodinám chceme vyjádřit ocenění, poděkování a povzbuzení celé církve i této synody. Během modlitební vigilie, kterou v sobotu 4. října 2014 v rámci přípravy na synodu o rodině slavil na náměstí sv. Petra ve Vatikánu, Svatý otec František jednoduchým a konkrétním způsobem vyjádřil důležitost rodinné zkušenosti v životě každého člověka, když řekl: „Na naše shromáždění už padá večer. Je to čas, ve kterém se rádi vracíme domů, abychom se sešli u stolu, v síle citů, provedeného i přijatého dobra, setkání, které zahřívají naše srdce a pomáhají mu růst, při dobrém víně, které již v lidských časech předjímá budoucí, nikdy nekončící slavnost. Je to však zároveň nejtěžší hodina, při které se člověk osobně setkává s vlastní samotou, v horkém šeru nenaplněných plánů a snů: některé osoby tráví dny ve slepé uličce rezignace, opuštění, ba nevráživosti; v kolika domech se minulo víno radosti, tedy chuť - a samotná moudrost - života[...]. Dnes večer chceme být hlasem jedněch i druhých - v naší modlitbě, v modlitbě za všechny.“

2. Pramen radostí i zkoušek, hlubokých citů, a někdy i zraněných vztahů: rodina je skutečně „školou lidskosti“ (srov. *Gaudium et Spes*, 52), kterou tak velmi potřebujeme. I přes mnohé znaky krize institutu rodiny, v různých kontextech „světové vesnice“, touha po rodině, zejména pro mladé, zůstává živá a motivuje církev, zkušenou v tom, co je lidské a věrnou jejímu poslání, aby ohlašovala bez přestávky a s hlubokým přesvědčením „evangelium rodiny“, které jí bylo svěřeno se zjevením Boží lásky v Ježíši Kristu, neustále vyučováno církevními otci, učiteli duchovnosti a církevním učitelským úřadem. Rodina představuje pro církev mimořádně důležitou skutečnost, a v okamžiku, kdy jsou všichni věřící zváni vycházet ze sebe samých, je nezbytné, aby byla rodina znovu objevena jako nenahraditelný subjekt evangelizace. Naše myšlenky se obracejí k misijnímu svědectví mnoha rodin.

3. Římský biskup svolal synodu biskupů, aby se na svém mimořádném zasedání v říjnu 2014 zabývala důraznou a vzácnou skutečností rodiny - a pak své uvažování dále prohloubila během řádného generálního shromáždění, které se uskuteční v říjnu 2015, jakož i během celého roku, který bude běžet mezi těmito dvěma synodálními shromážděními. „Už samotné shromáždění se kolem římského biskupa je okamžikem milosti, v němž se projevuje biskupská kolegialita v procesu duchovního a pastoračního rozlišování“: takto Svatý otec František popsal synodální zkušenost a naznačil její úlohy - ve dvojitě naslouchání Božích znamení a znamení lidských dějin a ve dvojitě a zároveň jedinečné věrnosti, která z nich vyplývá.

4. Ve světle tohoto proslovu jsme sesbírali výsledky našich uvažování a našich dialogů do tří následujících částí: naslouchání umožňující poznání skutečnosti dnešní rodiny, v komplexnosti jejích světlých i stinných stránek; pohled upřený na Krista, jehož prostřednictvím je možné s novou svěžestí a entuziasmem promyslet, co nám zjevení, předávané ve víře církve, říká o kráse, úloze a důstojnosti rodiny; uvažování ve světle Ježíše Krista - směřující k rozlišování způsobů obnovy církve a společnosti v jejich snaze starat se o rodinu založenou na manželství mezi mužem a ženou.

První část

Naslouchání: Kontext a výzvy týkající se rodiny

Společensko-kulturní kontext

5. Věrní učení Krista, hledíme na skutečnost rodiny v celé její komplexnosti - se světlými i stinnými stránkami. Myslíme na rodiče, prarodiče, bratry a sestry, blízkých i vzdálených příbuzných a na pouto mezi dvěma rodinami, které vytváří každé manželství. Antropologické-kulturní změna dnes ovlivňuje všechny aspekty života a vyžaduje analytické, členité uvažování. Je třeba především zdů-

raznit pozitivní aspekty: větší svobodu vyjadřování a lepší uznání práv žen a dětí, přinejmenším v některých oblastech. Ovšem na druhé straně je třeba také vzít v úvahu rostoucí nebezpečí vyplývající ze stupňujícího individualismu, který kazí rodinná pouta a nakonec každou součást rodiny bere jako ostrov, takže v některých případech nechává převládnout myšlenku subjektu tvořeného podle vlastních tužeb, které jsou pokládány za absolutní. K tomu se přidává i krize víry, která se dotkla mnoha katolíků, a která je často příčinou krizi manželství a rodiny.

6. Jednou z největších běd současné kultury je osamocení, ovoce nepřítomnosti Boha v životě osob a nestálosti vztahů. K tomu se přidává obecný pocit bezmoci ohledně sociálně-ekonomické situace, která často přímo drtí rodiny. Je to kvůli rostoucí chudobě a nejisté zaměstnanosti, kterou lidé někdy prožívají jako opravdovou noční můru - nebo kvůli příliš vysokému daňovému zatížení, které jistě nepovzbuzuje mladé ke vstupování do manželství. Rodiny se často cítí opuštěné kvůli nezájmu a nepozornosti ze strany orgánů. Negativní důsledky jsou z hlediska organizace společnosti evidentní: od demografické krize až po vzdělávací problémy, od těžkosti přijmout rodičů život k vnímání přítomnosti starých lidí jako břemene - až po šíření se citové vyprahlosti, která někdy končí až násilím. Odpovědností státu je vytvářet takové legislativní a pracovní podmínky, které dokážou zaručit mladým budoucnost a pomáhat jim realizovat jejich projekt založení rodiny.

7. Určité kulturní a náboženské kontexty před lidmi staví specifické výzvy. V některých společnostech stále existuje praxe polygamie a v určitých tradičních kontextech zvyk tzv. „Manželství na etapy“. V jiných kontextech zůstává přítomna praxe manželství, které předem dohodli příbuzní. V zemích, kde je přítomnost katolické církve minoritní, existuje množství míchaných sňatků a rozdílných náboženských vyznání - se všemi obtížemi, které to přináší s ohledem na právní stav, na křest a výchovu dětí a vzhledem k vzájemnému respektu z hlediska rozdílnosti víry. V těchto manželstvích může existovat nebezpečí relativismu nebo nezájmu, ale je zde i šance vytvářet ekumenického ducha a vést mezináboženský dialog v harmonickém soužití komunit, které žijí na stejném místě. V mnoha kontextech, a nejen západních, se velmi šíří praxe soužití, které předchází manželství a také soužití, které nesměřují k vytvoření institucionálního pouta. K tomu se často přidává občanská legislativa, která manželství a rodinu vystavuje nebezpečí. Kvůli sekularizaci je vztah k Bohu v mnoha částech světa velmi oslabený a víra už nebývá společensky sdílená.

8. Mnoho dětí se rodí mimo manželství, zejména v některých zemích, a mnoho z nich pak vyrůstá jen s jedním z rodičů nebo v širším či nově budovaném rodinném kontextu. Roste počet rozvodů a rozhodnutí jsou nejrůzněji motivována výlučně faktory ekonomického charakteru. Děti jsou často objekty sporu mezi rodiči a skutečnými oběťmi rodinných rozkolů. Otcové jsou nejednou nepřítomní - nejen pro ekonomické příčiny - tam, kde je cítit potřeba, aby jasněji převzali odpovědnost za děti a za rodinu. Stále je třeba bránit a podporovat důstojnost ženy. Dnes jsou ženy v mnoha kontextech skutečně předmětem diskriminace, a také dar mateřství je často penalizován - místo toho, aby byl prezentován jako hodnota. Nesmíme zapomínat ani na rostoucí fenomény násilí, jehož oběťmi jsou ženy, nejednou i uprostřed rodin, a na závažné a rozšířené genitální mrzačení žen v některých kulturách. Sexuální zneužívání dětí pak představuje jednu z nejskandálnějších a nejperverznějších skutečností současné společnosti. I společnosti prochnuté násilím kvůli válce, terorismu a přítomnosti organizovaného zločinu, mají ve svém středu zbídačelé rodinné situace - a především ve velkých metropolích a na jejich periferiích roste takzvaný fenomén dětí z ulice. Vystěhovalectví kromě toho představuje další znak doby, kterému je třeba čelit a chápat ho se všemi dopady na rodinný život.

Důležitost citového života.

9. I přes popsaný obraz společnosti se na mnoha místech světa u jednotlivců vyskytuje větší potřeba starat se o vlastní osobu, poznávat se vnitřně a žít v souladu s vlastními emocemi a city, hledat kvalitní citové vztahy; takové správné úsilí může otevírat touhu angažovat se ve vytváření tvůrčích vztahů darování a vzájemnosti, vztahů vedoucích k odpovědnosti a k solidaritě - jako je tomu v případě rodinných vztahů. Nebezpečí individualismu a riziko životního egoismu je vážné. Výzvou pro církve je pomáhat párům k dozrávání v emocionální oblasti a v citovém rozvoji prostřednictvím

rozvíjení dialogu, ctností a důvěry v milosrdnou lásku Boha. Bezvýhradné nasazení, které se vyžaduje v křesťanském manželství, může být silným léčivým prostředkem proti egoistickému individualismu.

10. V dnešním světě nechybí takové kulturní tendence, které se pokoušejí vnutit citovost bez jakýchkoliv limitů, afektivita, kterou je třeba prý vyzkoušet ve všech podobách, i nejkompexnějších. Otázka citové nestálosti je opravdu velmi aktuální: narcistická citovost, nestabilní a proměnlivá, která nepomáhá lidem k tomu, aby dosáhli větší zralosti. Obavy vyvolává jisté rozšiřování pornografie a komercializace těla, které napomáhá i nesprávné používání internetu - a třeba také připomenout situaci osob, které jsou nuceny praktikovat prostituci. V tomto kontextu jsou páry častokrát nejisté, váhají a jen s námahou hledají způsoby pro růst. Mnozí mají tendenci zůstat v primárních stádiích emocionálního a sexuálního života. Krize párů destabilizuje rodinu a může přes separace a rozvody vést k vážným následkům na dospělé, děti i na společnosti - tím, že oslabí jednotlivce i sociální vazby. I demografický úbytek - za který může mentalita orientovaná proti porodům, podporovaná světovými politikami tzv. reprodukční zdraví - nejen determinuje situaci, v níž není víc zaručeno přirozené střídání generací, ale může časem vést k ekonomickému oslabení a ztrátě naděje do budoucna. Rozvoj biotechnologií měl také silný vliv na porodnost.

Výzva pro pastorační

11. V tomto kontextu církev pocítuje nutnost říct slovo pravdy i naděje. Je třeba vyjít z přesvědčení, že člověk pochází od Boha a že přemýšlení schopné znovu předložit velké otázky o významu lidskosti, dokáže najít úrodnou půdu v nehlubších očekáváních lidstva. Velké hodnoty manželství a křesťanské rodiny korespondují s hledáním, které je přítomno v celé lidské existenci - i v čase poznamenaném individualismem a hédonismem. Třeba přijímat osoby s jejich konkrétní existencí, dokázat podpořit jejich hledání, vzbudit v nich touhu po Bohu a vůli cítit se být naplněni součástí církve - i v těch, co zažili pád nebo se nacházejí v zoufalých situacích. Křesťanské poselství má v sobě vždy skutečnost a dynamiku milosrdenství a pravdy, které v Kristu existují ve vzájemném souladu.

II. Část

Pohled na Krista: evangelium rodiny

Pohled na Ježíše a Boží pedagogika v dějinách spásy

12. Abychom si „ověřili správnost našich kroků na půdě současných výzev, rozhodující podmínkou je upírat pohled na Ježíše Krista, spočinout v kontemplaci a adoraci jeho tváře[...]. Skutečně, po každé když se vracíme k prameni křesťanské zkušenosti, otevírají se nám nové cesty a nevídané možnosti“ (papež František, Promluva ze dne 4. října 2014). Ježíš hleděl na ženy a muže, s nimiž se setkával, s láskou a citlivostí, doprovázel jejich kroky s pravdou, trpělivostí a milosrdenstvím - při hlásání nároků Božího království.

13. Protože pořádek stvoření je určen jeho zaměřením na Krista, je třeba rozlišovat - bez oddělování - různé stupně, jejichž prostřednictvím Bůh komunikuje lidstvu milost smlouvy. Ve smyslu Boží pedagogiky, podle níž se řád stvoření rozvíjí v pořádku spásy prostřednictvím po sobě následujících etap, je třeba pochopit novost křesťanské svátosti manželství v kontinuitě s prapůvodním přirozeným manželstvím. Takovým způsobem lze pochopit spásonosnou činnost Boha - tak ve stvoření i v křesťanském životě. Ve stvoření: protože všechno bylo stvořeno skrze Krista a jeho perspektivě (srov. Kol 1,16), křesťané „ať s radostí a úctou objevují semena, která jsou [tam] skryta; ať však zároveň pozorně sledují hluboké změny ve vývoji národů „ (Ad Gentes 11). V křesťanském životě: jelikož křtem je věřící začleněn do církve prostřednictvím domácí církve, kterou je jeho rodina, otevírá se pro něj „dynamický proces, který pozvolna postupuje s postupným vnášením Božích darů“ (Familiaris Consortio 9), prostřednictvím neustálého obrácení se k lásce, která zachraňuje od hříchu a daruje plnost života.

14. Samotný Ježíš, když mluví o prapůvodním plánu týkajícím se lidského páru, potvrzuje nerozlučnost spojení mezi mužem a ženou, i když říká, že "Mojžíš vám pro tvrdost vašeho srdce dovolil propustit manželku, ale od počátku to tak nebylo." (Mt 19,8). Nerozlučnost manželství („Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ Mt 19,6), netřeba na prvním místě chápat jako „jho“, které se klade na lidi, ale spíše jako „dar“ poskytnutý osobám sjednoceným v manželství. Tímto způsobem Ježíš ukazuje, jak Boží vládlost stále provází lidský pokrok, léčí a přeměňuje zatvrzelé lidské srdce svou milostí - a usměrňuje ho k jeho původu - prostřednictvím cesty kříže. Z evangelií jasně vychází Ježíšův příklad, který je pro církve vzorem. Ježíš skutečně vstoupil do rodiny, udělal první zázrak na svatební hostině v Káni, ohlásil poselství o významu manželství jako plnost zjevení, které se vrací k původnímu Božímu plánu (Mt 19,3). Zároveň však uvedl do praxe nauku, kterou hlásal, a tak ukázal skutečný význam milosrdenství. Jasně je to vidět na setkáních se Samaritánkou (Jan 4,1-30) a s cizoložnou ženou (Jan 8,1-11), při kterých Ježíš, s postojem lásky, přivádí hříšnou osobu k pokání a obrácení („jdi a více nehřeš“) - které je podmínkou odpuštění.

Rodina v Božím plánu spásy

15. Slova věčného života, které Ježíš zanechal svým apoštolům, obsahovala i učení o manželství a rodině. Toto Ježíšovo učení nám umožňuje rozlišovat tři základní etapy Božího plánu ohledně manželství a rodiny. Na začátku je zde prvopočáteční rodina - když Bůh Stvořitel ustanovil prvotní manželství mezi Adamem a Evou, jako pevný základ rodiny. Bůh nejen stvořil člověka jako muže a ženu (Gn 1,27) ale také jim požehnal, aby byli plodní množili se (Gn 1, 28). Proto „opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 2, 24). Tato jednota byla narušena hříchem a stala se historickou formou manželství v Božím lidu, pro kterou Mojžíš dovolil možnost vystavit propustný list (srov. Dt 24, 1n). Taková forma převládala i v Ježíšových časech. Svým příchodem a smířením padlého světa - díky dílu spásy, které vykonal - ukončil éru, kterou zavedl Mojžíš.

16. Ježíš, který přinesl smíření všem, vrátil manželství a rodinu k jejich počáteční formě (srov. Mk 10,1-12). Rodina a manželství bylo Kristem vykoupeno (srov. Ef 5,21-32), obnoveno na obraz Nejvyšší Trojice - tajemství, z něhož vychází každá opravdová láska. Smysl manželské smlouvy, inaugurován ve stvoření a zjevení v dějinách spásy, jsou naplno zjeveny v Kristu a v jeho církvi. Od Krista a prostřednictvím církve manželství a rodina získávají milost potřebnou pro vydávání svědectví o Boží lásce a pro život ve společenství. Evangelium rodiny prochází dějinami světa od stvoření člověka k Božímu obrazu a podobě (srov. Gn 1, 26-27) až po završení tajemství smlouvy v Kristu na konci staletí při Beránkově svatební hostině (srov. Zj 19,9; Jan Pavel II., Katecheze o lidské lásce).

Rodina v dokumentech Církve

17. Během staletí Církve neustále vyučovala o manželství a rodině. Jedním z nejvyšších projevů tohoto učení byla pastorační konstituce II. vatikánského koncilu *Gaudium et Spes*, která věnuje celou kapitolu zdůraznění důstojnosti manželství a rodiny (srov. *Gaudium et Spes*, 47-52). Toto vyjádření definovalo manželství jako společenství života a lásky (srov. *Gaudium et Spes* 48), a lásku postavilo do centra manželství, čímž zároveň ukázalo pravdu o této lásce - tváří vůči různým formám redukcionismu, přítomným v současné kultuře. „Skutečná láska mezi manželem a manželkou“ (*Gaudium et Spes* 49) znamená vzájemné sebedarování, zahrnuje a integruje sexuální dimenzi a citovou stránku, a je v souladu s Božím plánem (srov. *Gaudium et Spes* 48-49). Kromě toho, *Gaudium et Spes* 48 zdůrazňuje „zakořenění“ manželů v Kristu: Kristus pán „vychází vstříc křesťanským manželům ve svátosti manželství,“ a zůstává s nimi. Ve vtělení vstupuje do lidské lásky, očisťuje ji a přivádí k plnosti: zároveň daruje snoubencům - se svým Duchem - schopnost žít tuto lásku a proniká celý jejich život vírou, nadějí a láskou. Takto jsou snoubenci podobni zasvěceným - a prostřednictvím speciální milosti budují Kristovo tělo a vytvářejí domácí církve (srov. *Lumen gentium* 11) takže církve, aby plně pochopila své tajemství, hledí na křesťanskou rodinu, která toto tajemství představuje autentickým způsobem "(*Instrumentum Labor*, 4).

18. „V duchu II. Vatikánského koncilu, papežské magisterium prohloubilo doktrínu o manželství a rodině. Především Pavel VI. v encyklice *Humanae Vitae* zdůraznil intimní vztah mezi manželskou láskou a předáváním života. Svatý Jan Pavel II. věnoval rodině zvláštní pozornost prostřednictvím svých katechezí o lidské lásce, Listu rodinám (*Gratissimam Sane*) a především apoštolské exhortace *Familiaris Consortio*. V těchto dokumentech papež definoval rodinu jako „cestu církve“; nabídl společnou vizi povolání k lásce pro muže a ženu; nastínil základní linie pro pastorační rodiny a pro přítomnost rodiny ve společnosti. Konkrétně, když mluvil o manželské lásce (srov. *Familiaris Consortio*, 13), popsal způsob, jehož prostřednictvím manželé ve své vzájemné lásce, dostávají dar Duha Kristova a prožívají své povolání ke svatosti „(*Instrumentum Labor*, 5).

19. „Benedikt XVI. se v encyklice *Deus Caritas Est* vrátil k tématu pravdy o lásce mezi mužem a ženou, která je plně pochopitelná pouze ve světle lásky ukřižovaného Krista (srov. *Deus Caritas Est*, 2). Zdůrazňuje, že „manželství založené na výlučné a definitivní lásce se stává zobrazením vztahu Boha k jeho lidu a naopak: způsob, jakým miluje Bůh, se stává mírou lidské lásky“ (*Deus Caritas Est*, 11). Kromě toho, v encyklice *Caritas in veritate*, zdůrazňuje význam lásky jako životního principu ve společnosti (srov. *Caritas in veritate*, 44) - na místě, kde se člověk učí zkušenosti společného dobra,“ (*Instrumentum Labor*, 6).

20. „Svatý otec František, v encyklice *Lumen Fidei*, když se zabývá spojením mezi rodinou a vírou, píše:“ Když se [mladí lidé] setkají s Kristem a dají se uchvátit i věst jeho láskou, on rozšiřuje jejich obzory a dává jim pevnou naději, která nezklame. Víra není útočištěm pro lidi bez odvahy, ale rozletem života. Pomáhá objevit velké povolání na lásku a ujišťuje, že této lásce lze důvěřovat, že stojí za to se jí odevzdat, neboť její základ spočívá na Boží věrnosti, která je mocnější než každá naše křehkost „(*Lumen Fidei*, 53)“ (*Instrumentum Labor*, 7).

Nerozlučnost manželství a radost ze společného života

21. Vzájemné sebedarování, na kterém se zakládá svátostné manželství, má své kořeny v křesťanské milosti, ustavující základní smlouvu každého člověka s Kristem v církvi. Ve vzájemném přijetí si snoubenci posílení Kristovou milostí slibují úplné sebedarování, věrnost a otevřenost vůči životu a za konstitutivní prvek manželství považují dary, které jim Bůh dává, přičemž berou vážně vzájemný závazek, jménem svým i před církví. Tak je ve víře možné přijmout dobrá manželství jako závazky, které lze lépe dodržet pomocí svátostné milosti. Bůh žehná lásku manželů a potvrzuje její nerozlučitelnost, nabízejíc jim pomoc, aby mohli žít věrně, ve vzájemném doplňování se a otevření vůči životu. Proto se církev obrací na manžely jako na srdce celé rodiny, která také obrací svůj pohled na Ježíše.

22. V tomto smyslu Druhý vatikánský koncil, osvojíc si učení Apoštola, podle něhož je všechno stvořeno v Kristu a pro něj (srov. *Kol 1, 16*), chtěl vyjádřit uznání přirozenému manželství a pravdivým prvkům, které jsou přítomny v jiných náboženstvích (srov. *Nostra aetate*, 2) a kulturách, navzdory jejich omezením a nedostatkům (srov. *Redemptoris missio*, 55). Přítomnost semen Božího slova v různých kulturách (srov. *Ad gentes*, 11) by mohla být aplikována více způsoby i na realitu manželství a rodiny v mnoha kulturách a na lidi, kteří nejsou křesťany. Existují tedy prvky, které platí i mimo křesťanské manželství - založeného na stabilním vztahu mezi mužem a ženou - a které v každém případě považujeme na něj zaměřeny. S ohledem na lidskou moudrost přítomnou v různých národech a kulturách uznává církev i takovou rodinu jako základní, nezbytnou a plodnou buňku lidského soužití.

Pravda a krása rodiny a milosrdenství vůči zraněným a křehkým rodinám

23. S vnitřní radostí a hlubokým potěšením hledí církev na ty rodiny, které zůstávají věrné učení evangelia, děkuje jim za vydávané svědectví a povzbuzuje je. Díky nim je totiž krása navždy nerozlučného a věrného manželství důvěryhodná. V rodině „kterou lze nazvat domácí církví“ (*Lumen gentium*, 11) dozrává na základě společenství mezi osobami, ve kterém se z Boží milosti odráží tajemství Nejsvětější Trojice, první zkušenost církve. „Tady se člověk učí trpělivosti a radosti

z práce, bratrské lásce, velkodušnosti a opětovnému odpouštění a zejména uctívání Boha modlitbou a obětí svého života“ (KKC 1657). Svatá rodina z Nazaretu je toho obdivuhodným vzorem, i v její škole „pochopíme, proč máme zachovávat duchovní kázeň, pokud chceme zachovávat učení evangelia a stát se Kristovými učedníky“ (Pavel VI. Promluva v Nazaretě, 5. ledna 1964). Evangelium o rodině živí i ty semena, které teprve mají dozrát, a stará se i o ty stromy, které jsou vyschlé a vyžadují, aby se na ně nezapomínalo.

24. Ačkoli Církev, jako spolehlivá učitelka a starostlivá matka, uznává, že pro pokřtěné není jiného manželského svazku, jako je svátostný a že každé jeho porušení je proti Boží vůli, je si také dobře vědoma křehkosti mnoha svých dětí, které namáhavě krácejí po cestě víry. „Proto bez toho, aby chom cokoli ubíraly ideálu evangelia, třeba s milosrdenstvím a trpělivostí doprovázet různá stádia růstu osob, které den po dni postupně postupují[...]. Malý krůček uprostřed lidských ohraničení může být Bohu vzácnější než navenek bezchybný život člověka, který své dny tráví, aniž by musel čelit vážným potížím. Všem se musí dostat útěcha a povzbuzení zachraňující Boží lásky, která tajemně působí v každém člověku bez ohledu na jeho chyby nebo pády“ (Evangelii gaudium, 44).

25. V pořádku pastoračního přístupu k osobám, které uzavřely civilní sňatek, nebo se rozvedli a znovu vzali, nebo které spolu žijí bez manželství, je úkolem církve, aby jim ukazovala Boží pedagogiku milosti v jejich životech a pomáhala jim dospět k plnosti Božího plánu v nich. Následující pohled Krista, jehož světlo osvěcuje každého člověka (srov. Jan 1, 9; Gaudium et spes, 22), se církve s láskou obrací na ty, kteří se podílejí na jejím životě neúplným způsobem, uznávající, že Boží milost působí i v jejich životech, když jim dává odvahu konat dobro, starat se s láskou jeden o druhého a sloužit společenství, ve kterém žijí a pracují.

26. Církev hledí s obavami na nedůvěru mnoha mladých vůči manželskému závazku a trpí pro neuváženost, s jakou se mnozí věřící rozhodují ukončit přijat závazek a nastolit nový. Tito věřící, kteří jsou součástí církve, potřebují milosrdnou a povzbudivou pastorační pozornost, přičemž je třeba náležitě rozlišovat jednotlivé situace. Pokřtěných mladých lidí je třeba povzbuzovat k tomu, aby neváhali přijmout bohatství, které svátost manželství poskytuje jejich plánem lásky. Posílení jejich přijatou Kristovou milostí a možností plně se podílet na životě církve.

27. V tomto smyslu nový rozměr dnešní pastorace rodin spočívá v tom, že věnuje pozornost i civilním sňatkům mezi mužem a ženou, tradičním manželstvím a s náležitým rozlišením i soužití bez manželského svazku. Totiž, když soužití dosáhne značnou stabilitu prostřednictvím veřejného pouta a vyznačuje se hlubokou láskou, odpovědností za další pokolení a schopností překonávat zkoušky, lze to chápat jako příležitost k doprovázení při jeho vývoji k svátosti manželství. Velmi často se však soužití neustálí s cílem možného budoucího manželství, ale bez jakéhokoliv záměru nastolit institucionální vztah.

28. V souladu s milosrdným Ježíšovým pohledem má církev pozorně a pečlivě doprovázet své nejkřehčí děti, poznamenané zraněnou a ztracenou láskou, dodávajíc jim důvěru a naději, jako když světlo majáku v přístavu nebo světlo pochodně nesené v davu svítí těm, kteří ztratili směr, nebo se nacházejí v bouři. Vědomi si toho, že větším milosrdenstvím je říct pravdu s láskou, nezůstaňme pouze při soucitu. Milosrdná láska nejen přitahuje a sjednocuje, ale i proměňuje a pozvedá. Zve k obrácení. Tak zároveň chápeme Pánův postoj, který neodsuzuje cizoložnici, ale žádá ji, aby více nehřešila (srov. Jan 8, 1 - 11).

III. ČÁST

Konfrontace: pastorační perspektivy

Hlásat evangelium o rodině dnes, v různých kontextech

29. Synoda se v diskusi pozastavila u některých naléhavých pastoračních otázek, které se mají konkrétně realizovat v jednotlivých místních církvích, ve společenství „cum Petro et sub Petro“. Hlásání evangelia o rodině představuje naléhavý požadavek nové evangelizace. Církev je povolána provádět ho s něžností matky a jasností učitelky (srov. Ef 4, 15), věrná milosrdné Kristovy kenosis.

Pravda se vtěluje do lidské křehkosti ne proto, aby ji odsoudila, ale aby ji zachránila (srov. Jan 3, 16 - 17).

30. Za hlásání evangelia je zodpovědný celý Boží lid, každý podle jeho vlastní služby a charismata. Bez radostného svědectví manželů a rodin, domácích církví, by hrozilo, že hlásání, i kdyby bylo pravdivé, bude nepochopené, nebo se utopí v množství slov, která charakterizuje naši společnost (srov. Novo millennio ineunte, 50). Synodní otcové několikrát zdůraznili, že katolické rodiny jsou v síle milosti svátosti manželství povolány stát se v pastorační rodin aktivními subjekty.

31. Bude rozhodující klást důraz na primát milosti, a tedy na možnosti, které ve svátosti dává Duch svatý. Jde o to, okusit, že evangelium o rodině je radostí, která „naplňuje srdce a celý život“, protože v Kristu jsme „osvobozeni od hříchu a smutku, od vnitřního prázdna a izolace“ (Evangelii gaudium, 1). Ve světle podobenství o rozsévání (srov. Mt 13, 3), je naším úkolem spolupracovat při seti: ostatní je Božím dílem. Netřeba zapomínat na to, že církev, která káže o rodině, je znamením protirečení.

32. Proto se od celé církve vyžaduje misionářské obrácení: je nezbytné nezastavit se jen při teoretickém hlásání, odděleném od reálných problémů lidí. Nikdy nesmíme zapomínat, že krize víry s sebou přinesla krizi manželství a rodiny, a v důsledku toho se často přerušilo předávání víry od rodičů dětem. Tváří vůči pevné víře je totiž vnučování jakýchkoliv kulturních postojů, které oslabují rodinu a manželství, bezmocné.

33. Jde také o obrácení jazyka, aby se stal skutečně smysluplným. Hlásání musí dát pocítit, že evangelium o rodině je odpovědí na ty nejhlubší touhy lidské bytosti: na její důstojnost a plnou realizaci ve vzájemnosti, společenství a plodnosti. Nejde tedy jen o předkládání jisté normativy, ale o předkládání hodnot jako odpovědi na jejich potřebu, kterou dnes lze pozorovat i v těch nesekularizovanějších zemích.

34. Boží slovo je pro rodinu zdrojem života a spirituality. Celá pastorační rodina musí umožnit členům domácí církve vnitřně se vyvíjet a formovat prostřednictvím modlitebního a církevního čtení Písma svatého. Boží slovo není jen dobrou zvěstí pro osobní život lidí, ale je také kritériem posuzování a světlem pro rozlišování různých výzev, kterým čelí manželé a rodiny.

35. Zároveň mnozí synodní otcové trvali na pozitivnějším přístupu k bohatství různých náboženských zkušeností, přestože nezamlčovali ani problémy. V různých náboženstvích a ve velké kulturní rozmanitosti, která charakterizuje jednotlivé země, je vhodné nejprve ocenit pozitivní možnosti a v jejich světle pak posoudit limity a nedostatky.

36. Křesťanské manželství je povoláním, které se přijímá po náležité přípravě na cestě víry a se zralým rozlišováním, proto jej nelze považovat jen za jakousi kulturní tradici nebo za společenskou či legislativní požadavek. Proto je třeba organizovat kurzy provázející jednotlivce i páry takovým způsobem, že se obsahy víry budou předávat zároveň se zkušeností života, kterou nabízí celé církevní společenství.

37. Opakovaně se poukazovalo na nutnost radikální změny pastorační praxe ve světle evangelia o rodině, čímž se překoná individualistická optika, kterou je tato praxe stále poznamenána. Proto se vícekrát naléhalo na obnovení formace kněží, jáhnů, katechetů a dalších pastoračních pracovníků, a to prostřednictvím většího zapojení samotných rodin.

38. Podobně se zdůraznila potřeba takové evangelizace, která jasně poukáže na kulturní, sociální a ekonomické podmínky - jako například: příliš velký prostor je dáván tržnímu myšlení - které brání autentickému rodinnému životu a zapřičiňují diskriminaci, chudobu, sociální vyloučení a násilí. Proto se má rozvíjet dialog a spolupráce se společenskými strukturami a také třeba povzbuzovat a podporovat laiky, kteří se jako křesťané angažují v kulturním a společensko-politickém prostředí.

Doprovázet snoubence na cestě přípravy na manželství

39. Komplexní společenská realita a výzvy, kterým dnes musí rodina čelit, vyžadují větší úsilí celé křesťanské komunity při přípravě snoubenců na manželství. Je nezbytné připomenout zde význam ctností, mezi nimiž je ctnost čistoty vzácnou podmínkou opravdového růstu lásky mezi partnery. S ohledem na tuto potřebu se synodní otcové shodli na tom, že kromě zařazení přípravy na manželství do procesu křesťanské iniciace - kde se zdůrazní úzký vztah mezi manželstvím, křtem a ostatními svátostmi - je třeba zdůrazňovat větší zapojení celého Společenství do této přípravy, přičemž přednostní místo zde mají samotné rodiny. Podobně se ukázala potřeba vytvořit specifické programy pro blízkou přípravu na manželství, které poskytnou autentickou zkušenost účasti na církevním životě a prohloubí poznání různých aspektů rodinného života.

Doprovod během prvních let manželského života

40. První roky manželství jsou důležitým a citlivým obdobím, během kterého se páry rozvíjejí v hlubším uvědomování si úkolů a významu manželství. Z toho vyplývá potřeba pastoračního doprovázení, které pokračuje i po slavení svátosti manželství (srov. *Familiaris consortio* III). Velmi důležitá je v rámci této pastorační péče přítomnost zkušených manželských párů. Za vhodné místo, kde jsou zkušené páry k dispozici těm mladším, a pomáhají jim případně i církevní sdružení, hnutí a nové komunity, se považuje farnost. Manželů třeba povzbuzovat k základnímu postoji přijetí velkého daru dětí. Je třeba také zdůraznit důležitost rodinné spirituality, modlitby a účasti na nedělní mši, povzbuzujíc páry, aby se pravidelně setkávali, podporuje tak růst duchovního života i vzájemnou solidaritu v konkrétních životních potřebách. Jako velmi důležité prvky podporující hlásání evangelia prostřednictvím rodiny, byly zmíněny liturgické slavení, projevy zbožnosti a mše svaté slavené za rodiny, především při výročí sňatku.

Pastorační péči o ty, kteří žijí v civilním manželství nebo soužití bez manželství

41. Synoda i nadále hlásá a podporuje křesťanské manželství, zároveň však povzbuzuje k pastoračnímu rozlišování situací těch osob, které ještě v takovém vztahu nežijí. Je důležité, aby se navázal pastorační dialog s těmito lidmi s cílem všimnout si ty prvky jejich života, které mohou vést k většímu otevření se vůči evangelium o manželství v jeho plnosti. Kněží mají identifikovat ty prvky, které mohou podpořit jednak evangelizaci, jednak lidský i duchovní růst. Nová citlivost v rámci současné pastorace se projevuje snahou o pozitivní vnímání určitých aspektů civilních sňatků a - při náležitém rozlišování - i soužití bez manželství. Je třeba, abychom v rámci církevního návrhu, když nejprve jasně představíme křesťanské poselství, označili i konstruktivní prvky v těch situacích, které mu ještě nebo již neodpovídají.

42. Hovořilo se také o tom, že v mnoha zemích se pozoruje „rostoucí počet párů, které žijí ve vztazích ad experimentum, bez kanonického i civilního manželství" (*Instrumentum laboris*, 81). V některých zemích se to děje zejména v rámci tzv. tradičních manželství, které se uzavírají na základě dohody mezi rodinami a často bývají slavené v různých fázích. V jiných zemích zase roste počet těch, kteří po dlouhém soužití žádají slavení sňatku v kostele. Volné soužití se často volí proto, že panuje všeobecná mentalita zaměřená proti institucím a definitivním závazkům, ale také proto, že se čeká na existenční jistoty (práce a stabilní výdělek). Jinde zase existuje velké množství faktických svazků nejen proto, že odmítají hodnoty rodiny a manželství, ale především proto, že sňatek se chápe jako luxus, když sociální situace, jakož i materiální nouze nutí k životu ve faktickém svazku.

43. Ke všem těmto situacím třeba přistupovat konstruktivním způsobem a snažit se přeměnit je na příležitost vstoupit na cestu k plnosti manželství a rodiny ve světle evangelia. Jde o trpělivé a jemné přijímání a doprovázení. Proto je důležité přitažlivé svědectví autentických křesťanských rodin, jako subjektů evangelizace rodin.

Léčit zraněné rodiny (oddělení manželé, rozvedení bez nového manželství, rozvedení a znovu sezdání, rodiny s jedním rodičem)

44. Když manželé zakusí problémy ve svém vztahu, musí mít možnost spolehnout se na pomoc a doprovázení církve. Pastorce založená na lásce a milosrdenství směřuje k záchraně osob a vztahů. Zkušenost ukazuje, že s náležitou pomocí a s působením smíření díky milosti se velké procento manželských krizí dá uspokojujícím způsobem překonat. Umět odpustit a cítit, že mi bylo odpuštěno, je základní zkušeností rodinného života. Odpuštění mezi manželi umožňuje zakusit lásku, která je navždy a nikdy nepomine (srov. 1 Kor 13, 8). Někdy je však důležité, aby ten, kdo přijal odpuštění od Boha, měl sílu poskytnout skutečné odpuštění, které člověka obnovuje.

45. Na synodě jasně zaznělo, že jsou zapotřebí odvážná pastorační rozhodnutí. Po jasném potvrzení věrnosti evangeliu rodiny a po uznání toho, že odluka a rozvod jsou vždy zraněním, které vyvolává hluboké utrpení manželům, kteří ho zažijí a jejich dětem, synodní otcové konstatovali potřebu nových pastoračních přístupů, které vycházejí ze skutečné situace křehkosti rodin a z vědomí, že této křehkosti se často spíše „trpně poddávají“, než by ji přijímali v plné svobodě. Jde o různé situace, spojené jak s osobními, tak i kulturními a sociálně-ekonomickými důvody. Je proto třeba na ně nahlížet diferencovaně, jak to navrhol Jan Pavel II. (Srov. *Familiaris consortio* 84).

46. Každou rodinu třeba především vyslechnout s respektem a láskou a třeba ji doprovázet na cestě - tak, jako Kristus provázel učedníky na cestě do Emmauz. Pro tyto situace zvláštním způsobem platí slova papeže Františka: "Církev musí uvést své členy - kněží, řeholníky i laiky - do tohoto, umění doprovázet“, aby se všichni naučili zouvat si sandály před svatou zemí druhého člověka (srov. Ex 3, 5). Musíme dát našemu pokroku zdravý rytmus blízkosti s pohledem plným úcty a soucitu, který zároveň léčí, osvobozuje a povzbuzuje do zrání v křesťanském životě" (*Evangelii gaudium*, 169).

47. Zvláštní rozlišování je nezbytné při pastoračním doprovázení odloučených, rozvedených a opuštěných manželů. Je třeba mít respekt především vůči utrpení těch, kteří nespravedlivě podstoupili rozluku, rozvod či odchod partnera, nebo byli donuceni špatným zacházením manžela k přerušení soužití. Odpustit podstoupené nespravedlnost není snadné, je to však cesta, kterou milost umožňuje. Proto vzniká požadavek pastorce smíření a mediace prostřednictvím specializovaných center naslouchání, které mají být zřízeny v diecézích. Rovněž je třeba zdůraznit, že je nezbytné čestným a konstruktivním způsobem převzít odpovědnost za důsledky rozluky nebo rozvodu ovlivňující děti, které jsou vždy nevinnými oběťmi této situace: oni se nemohou stát „předmětem“, o který se bojuje, ale je třeba hledat co nejlepší způsoby, než budou moci překonat trauma rodinného rozdělení a vyrůst co nejklidněji. V každém případě má církev vždy zdůrazňovat nespravedlnost, která často vyplývá ze situace rozvodu. Zvláštní pozornost si zasluhuje doprovázení rodin s jedním rodičem, přičemž zvláště je třeba pomáhat ženám, které musí samy nést odpovědnost za domácnost i výchovu dětí.

48. Mnozí otcové zdůraznili nutnost toho, aby procesy uznávání neplatnosti manželství byly přístupnější a dynamičtější, podle možnosti i zcela bezplatné. Mezi návrhy zazněly tyto: zanechat požadavek nezbytnosti dvou stejných rozsudků; svěřit kompetenci diecézního biskupa možnost stanovit správní způsob řešení; zavést paušální proces, který by se používal v případech nejčastějších příčin neplatnosti. Někteří otcové se však vyjádřili proti těmto návrhům, protože negarantují věrohodný rozsudek. Zdůraznilo se také, že ve všech těchto případech jde o ověření pravdy o platnosti svazku. Podle dalších návrhů by se také měla zvážit možnost přikládat větší důležitost víře snoubenců vzhledem k platnosti svátosti manželství, přičemž stále platí, že mezi pokřtěnými všechna platná manželství jsou svátostí.

49. V případě manželských procesů si zjednodušení procedury, které mnozí požadovali, kromě přípravy dostatečného počtu pracovníků, kleriků i laiků na plný úvazek, vyžaduje i zdůraznění odpovědnosti diecézního biskupa, který by ve své diecézi mohl pověřit náležitě připravené konzultanty, kteří by mohli zdarma poskytovat manželům poradenství ohledně platnosti jejich svazku. Takovou funkci může plnit úřad nebo kvalifikované osoby (srov. *Dignitas Connubii*, čl. 113, 1).

50. Rozvedené osoby, ale ne znovu sezdané, které jsou často svědky manželské věrnosti, se povzbuzují k tomu, aby v eucharistii našli pokrm, který je posílí vytrvat v jejich stavu. Místní společenství a pastýři mají tyto osoby doprovázet s velkou pečlivostí především tehdy, pokud mají děti nebo se nacházejí v těžkých podmínkách chudoby.

51. I situace rozvedených a znovusezdaných vyžadují pečlivé rozlišování a doprovázení založené na respektu, převzala se všem vyjádřením a postojům, které by vyvolávaly pocit diskriminace a podporující jejich účast na životě společenství. Starat se o ně není pro křesťanské společenství oslabením, ani pokud jde o jeho víru, ani co se týče svědectví o nerozlučitelnosti manželství, ale naopak, právě v této péči společenství projevuje svou lásku.

52. Uvažovalo se také o možnosti rozvedených a znovusezdaných přistupovat ke svátostem pokání a eucharistie. Různí synodní otcové argumentovali ve prospěch platné disciplíny, protože existuje konstitutivní vztah mezi účastí na eucharistii a Společenstvím s církví a jejím učením o nerozlučitelnosti manželství. Další se vyjádřili za dovolení mít účast na eucharistické hostině, ale nikoli obecné, pouze v některých zvláštních případech a za pevně stanovených podmínek, zejména pokud jde o nezvratné situace spojené s morálními povinnostmi vůči dětem, které by mohly nespravedlivě trpět. Eventuální přípuštění ke svátostem by měl předcházet proces pokání, který by podléhal kompetenci biskupa. Je však ještě hlouběji prozkoumat tuto otázku, majíce na paměti rozdíl mezi objektivním stavem hříchu a polehčujícími okolnostmi, neboť „přičitatelnost nějakého činu a odpovědnost za něj se může snížit, ba i zrušit“ různými „psychickými nebo sociálními faktory“ (KKC, 1735).

53. Někteří otcové hájili stanovisko, že rozvedené a znovusezdané osoby nebo ty, které spolu žijí bez uzavřeného manželství, se mohou plodně podílet na duchovním přijímání. Jiní otcové se ptali, proč tedy nemohou přijmout to svátostné. Proto se navrhuje hlubší teologické prozkoumání této problematiky, aby byla zjevnější osobitost těchto dvou forem a jejich vztah k teologii manželství.

54. Problematiky týkající se smíšených manželství se v proslovech synodálních otců vyskytovaly často. Rozdílnost disciplíny ohledně svátosti manželství v pravoslavných církvích vytváří v některých situacích složité problémy, o kterých je nutné uvažovat v oblasti ekumeny. Podobně, pro sňatky partnerů rozličných náboženských vyznání, bude důležitý příspěvek dialogu s těmito náboženstvími.

Pastorační pozornost vůči osobám s homosexuální orientací

55. Některé rodiny prožívají zkušenost toho, že mají ve svém středu osoby s homosexuální orientací. Byla proto položena otázka, jaká pastorační pozornost je vhodná s ohledem na tuto situaci - v souvislosti s tím, co učí církev: „Neexistuje žádný důvod k přirovnání nebo k vytváření analogií, ani jen vzdálených, pokud jde o homosexuální svazky a Boží záměr s manželstvím a rodinou. „Přesto, muži a ženy s homosexuálními sklony mají být přijímáni s respektem a citlivostí.“ „Je třeba se vyhnout jakémukoliv náznaku nespravedlivé diskriminace vůči nim“ (Kongregace pro nauku víry, Úvahy o návrzích na právní uznání svazků mezi homosexuálními osobami, 4).

56. Je zcela nepřijatelné, aby pastýři církve podstupovali nátlak v této záležitosti a aby mezinárodní organizace podmiňovaly finanční pomoc chudým zemím zaváděním takových zákonů, které budou institucionalizovat „manželství“ mezi osobami stejného pohlaví.

Předávání života a problém klesající porodnosti

57. Není těžké všimnout si rozšíření mentality, která redukuje plození života na jednu z proměnných osobního nebo partnerského plánování. Faktory ekonomického charakteru někdy mají tak závažný vliv, že přispívají k prudkému poklesu porodnosti, který oslabuje strukturu společnosti, narušuje vztahy mezi generacemi a vyvolává pochybnosti ohledně budoucnosti. Otevřenost pro život je nepostradatelnou součástí manželské lásky. V tomto smyslu církev podporuje rodiny, které přijímají, vychovávají a zahrnují láskou hendikepované (jinak nadané) děti.

58. I v této oblasti je třeba vycházet z naslouchání osobám a dát za pravdu kráse a pravdě o bezpodmínečné otevřenosti pro život jako něčemu, co lidská láska potřebuje na to, aby mohla být žitá naplno. Právě na tomto základě může stát adekvátně učení o přirozených metodách odpovědného plození dětí. Toto učení umožňuje harmonickým a uvědomělým způsobem prožívat společenství mezi manžely - ve všech jeho rozměrech - spolu s odpovědnou prokreací. Je třeba znovu objevit odkaz encykliky *Humanae Vitae* Pavla VI., který podtrhuje potřebu respektovat důstojnost osoby při morálním hodnocení metod regulace porodnosti. Adopce dětí, sirotků a opuštěných přijatých za vlastní, je specifickou formou rodinného apoštolátu (srov. *Apostolicam Actuositatem*, III, 11), na kterou se učení církve vícekrát odvolává a ke které povzbuzuje (srov. *Familiaris Consortio*, III, II; *Evangelium Vitae*, IV, 93). Rozhodnutí pro adopci a přijetí do rodinné péče vyjadřuje specifickou plodnost manželské zkušenosti, a to nejen tehdy, když je poznamenána nemožností mít vlastní děti. Takové rozhodnutí je výmluvným znakem rodinné lásky, příležitostí pro vydání svědectví o vlastní víře a pro navrácení důstojnosti těm dětem, kterým byla odepřena.

59. Je proto třeba, také v rámci manželského svazku, napomáhat citovému životu jako cestě k dozrání, ve stále hlubším přijímání toho druhého a ve stále plnějším sebedarování. Je třeba v tomto smyslu zdůraznit nezbytnost poskytovat formační pokyny, které posílí manželský život, a důležitost laických věřících, kteří dokážou zajistit doprovázení založené na živém svědectví. Velkou pomocí je bezesporu příklad věrné a hluboké lásky, plné něžnosti, respektování a schopné postupného růstu, která ve svém otevření se pro zplnění nového života zažívá tajemství, které nás přesahuje.

Výzva vzdělávání a úloha rodiny při evangelizaci

60. Základní výzva, před kterou stojí dnes rodiny, je určitě edukace - a náročnější a složitější ji dělají současné kulturní okolnosti a velký vliv médií. Třeba náležitým způsobem pamatovat na potřeby a očekávání rodin schopných vydávat svědectví v každodenním životě, na tato místa růstu, konkrétního a esenciálního předávání ctností, které formují naši existenci. Z toho vyplývá, že rodiče mají mít možnost svobodně si zvolit typ vzdělání, které bude poskytnuto jejich dětem - na základě jejich přesvědčení.

61. Církev v tomto ohledu vykonává vzácnou roli podpory rodin, počínaje křesťanskou iniciací prostřednictvím společenství poskytujících přijetí. Vyžaduje se od ní, dnes více než v minulosti, aby ve složitých i v obyčejných okolnostech poskytovala oporu rodičům v jejich vzdělávací roli, provázela děti, mladé a dospívající v průběhu jejich růstu - prostřednictvím osobních programů, schopných přivádět k plnému smyslu života a k rozhodování a odpovědnosti prožívané ve světle evangelia. Marie, ve své jemnosti, milosrdenství a mateřské citlivosti, může utišit hlad po lidskosti a životě, a proto ji rodiny i křesťanský lid vzývají. Mariánská zbožnost a pastorece jsou vhodným východiskem pro hlásání evangelia života.

Závěr

62. Tyto předložené úvahy, které jsou ovocem synodního dialogu vedeného ve velké svobodě a ve stylu vzájemného naslouchání, chtějí předložit otázky a naznačit perspektivy, které musí dozrát a být upřesněny v reflexi místních církví během roku, který nás dělí od řádného generálního shromáždění synody biskupů v říjnu 2015 - věnovaného povolání a misii rodiny v církvi a současném světě. Nejsou to hotová rozhodnutí, ani lehké perspektivy. Nicméně kolegiální pokrok biskupů a zainteresování celého Božího lidu pod vlivem Ducha svatého, s pohledem upřeným na příklad Svaté rodiny, nás mohou vést k objevování cest pravdy a milosrdenství pro všechny. To je přání, které nám od začátku našich prací věnoval papež František, když nás pozval k odvaze víry a pokornému, čestnému přijetí pravdy v lásce.

Hlasování o jednotlivých bodech:

Přítomno: 183

(Počet zdržených se hlasování není uveden)

bod - souhlas – nesouhlas

1. - 175 - 1	47. - 164 - 12
2. - 179 - 0	48. - 143 - 35
3. - 178 - 1	49. - 154 - 23
4. - 180 - 2	50. - 169 - 8
5. - 177 - 3	51. - 155 - 19
6. - 175 - 5	52. - 104 - 74
7. - 170 - 9	53. - 112 - 64
8. - 179 - 1	54. - 145 - 29
9. - 171 - 8	55. - 118 - 62
10. - 174 - 8	56. - 159 - 21
11. - 173 - 6	57. - 169 - 5
12. - 176 - 3	58. - 167 - 9
13. - 174 - 7	59. - 172 - 5
14. - 164 - 18	60. - 174 - 4
15. - 167 - 13	61. - 178 - 1
16. - 171 - 8	62. - 169 - 8
17. - 174 - 6	
18. - 175 - 5	
19. - 176 - 5	
20. - 178 - 3	
21. - 181 - 1	
22. - 160 - 22	
23. - 169 - 10	
24. - 170 - 11	
25. - 140 - 39	
26. - 166 - 14	
27. - 147 - 34	
28. - 152 - 27	
29. - 176 - 7	
30. - 178 - 2	
31. - 175 - 4	
32. - 176 - 5	
33. - 175 - 7	
34. - 180 - 1	
35. - 164 - 17	
36. - 177 - 1	
37. - 175 - 2	
38. - 178 - 1	
39. - 176 - 4	
40. - 179 - 1	
41. - 125 - 54	
42. - 143 - 37	
43. - 162 - 14	
44. - 171 - 7	
45. - 165 - 15	
46. - 171 - 8	